

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Jild 3, Son 12/2

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/2 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодири Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирилар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали
1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият.

Тахририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал:
https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

<i>Axmedov Oybek Saparbaevich</i> ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА СОЛИҚ-БОЖХОНА ТЕРМИНОЛОГИЯСИДА АНТОНИМИЯ ҲОДИСАНИНГ ЎРНИ.....	10-18
<i>Нематова Мафтуна</i> ЛАКУНА И ТИПОЛОГИЯ ЛАКУН	19-24
<i>Hamroyeva Shahlo Mirdjonovna, Matyakubova Noila Shakirjonovna</i> MOSLASHTIRISH JARAYONIDA O'ZBEK VA INGLIZ TILIDAGI SODDA GAPLARNING SINTAKTIK TAHLILI.....	25-32
<i>Jo'rayeva Nilufar Sobirjon qizi</i> "SMILE" VA "TABASSUM" TUSHUNCHALARINING LINGVISTIK IFODASI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	33-38
<i>Sidiknazarova Zulfiya Mirsharapovna</i> BADIY TARJIMA TAHLILINING NAZARIY ASOSLARI	39-43
<i>Jumanova Shahnoza Ikromjonovna</i> IJTIMOIY – PSIXOLOGIK MOTIVNI ANGLATISHDA PEYZAJNING O'RNI	44-50
<i>Achilov Oybek Rustamovich</i> ILGAR SURISH VOSITALARINING BADIY ASAR SARLAVHASIDA TASNIFLANISHI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	51-57
<i>Axmedova Madinabonu Maxmudjonovna</i> XALQ NASRI JANRLARINING O'ZARO MUNOSABATLARI	58-62
<i>Isroilova Manzura Jamolovna</i> FRANSUZ KOMPARATIV FRAZELOGIZMLARINING USLUBIY XUSUSIYATLARI	63-68
<i>Кенжабоев Шокир Абдулхалимович</i> ОСОБОЕ МЕСТО В ИЗУЧЕНИИ И РАЗВИТИИ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ШКОЛАХ УЗБЕКИСТАНА	69-74
<i>Fayziyev Bahodir Baxshullayevich</i> J. K. ROULINGNING "GARRI POTTER VA AFSONAVIY TOSH" ASARIDAGI TO'QIMA NOMLAR VA REALIYALAR HAMDA ULARNING RUS VA O'ZBEK TILLARIGA TARJIMASI	75-79
<i>Mamatqulova Shoxsanam Isroil qizi</i> OLAMNING O'ZBEK LISONIY TASVIRIDA "FIDOIYLIK" KATEGORIYASI	80-84
<i>Тухтаева Фариди Исматуллаевна</i> ИССЛЕДОВАНИЕ СТЕРЕОТИПОВ РОМАНАХ ПЕРЛ БАК	85-90
<i>Radjabova Dildora Raximovna</i> PIRIMQUL QODIROVNING "YULDUZLI TUNLAR" ASARI INGLIZCHA TARJIMASIDA BOBUR PSIXOLOGIYASI	91-96
<i>Mansurova Shohista Ismailovna</i> BADIY TARJIMANING MAQSADI, VAZIFALARI VA TARJIMA METODLARI	97-102
<i>Ermatov Ixtiyor</i> SIRDARYO VILOYATI TOPONIMLARI.....	103-108

<i>Axmedjanova Farida Djavairovna</i> GRAMMAR INSTRUCTION IN COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING	109-114
<i>Saitov Suxrob Djumaydillayevich</i> ARTISTIC INTERPRETATION AND RESOLUTION OF HUMAN TRAGEDIES IN THE STORY	115-119
<i>Тўрабоева Ҳакима Усмонжон қизи</i> ФИРДАВСИЙ ДАҲОСИГА МЕҲР	120-124
<i>Toshpo'latova Xusniya Matayusub qizi, Normamatov Farrux Komiljon o'g'li</i> INGLIZ REKLAMA SHIORLARI TARJIMASI JARAYONIDA SHAKL VA MA'NO MUVOFIQLIGI	125-129
<i>Абдуманнонов Хожиақбар Акмалжон угли</i> ОСВЕЩЕНИЕ ФРАЗЕОЛОГИИ В СВЕТЕ НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ (краткий обзор на примере учебных пособий и словарей узбекского языка).....	130-136
<i>Абдуллаева Раъно Хикматовна</i> РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ КОНЦЕПТА «ДРУГ/ДРУЖБА» В РУССКОЙ И УЗБЕКСКОЙ ПОСЛОВИЧНОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА	137-144
<i>Hamidova Sayyora Nurmatovna</i> TILSHUNOSLIKNI MENTALINGVISTIK BOSQICHIDA KOGNITIV TADQIQOTLAR.....	145-151
<i>Rustamova Dilrabohon</i> ATAMALAR LUG'ATINING UMUMIY VA FARQLI TOMONLARI	152-157
<i>Khazratqulova Ozoda Abduganiyevna</i> EXPRESSION OF THE CONCEPT OF FORGIVENESS IN LEXICOGRAPHIC SOURCES AND ARTISTIC LITERATURE	158-162
<i>Farmonov Nurbek Pulatovich</i> WEB OF SCIENCE MA'LUMOTLAR TIZIMIDAN FOYDALANISH	163-169
<i>Xojjiyeva Oynisa Shabonovna</i> ALISHER NAVOIY ASARLARIDA TURKIY XALQLAR MAQOLLARINING AKS ETISHI	170-176
<i>Norqobilov Sanjar Rahmat ugli</i> COMPARING COMPUTATIONAL LINGUISTICS APPROACHES ACROSS LANGUAGES	177-182
<i>Mamarasulova Iroda Jumanovna, Xojimetov Sa'dulla Jumanazarovich</i> ANGLIYA UYG'ONISH DAVRI ADABIYOTI	183-190
<i>Ho'jamqulov Anvar Jozilovich</i> OMON MUXTOR ROMANLARIDA POETIK USLUB QIRRALARI.....	191-196
12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Кутыбаева Елизавета Дуйсенбаевна, Аманязова Света Байниязовна</i> ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ОРГАНОВ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	197-203
<i>Мирзаабдуллаева Матлуба Рустамовна</i> СУВДАН ФОЙДАЛАНУВЧИ ВА СУВ ИСТЕЪМОЛЧИСИ ТУШУНЧАЛАРИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АҲАМИЯТИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР	204-209
<i>Toshkanov Nurbek Bahriddinovich</i> BILIMLAR IQTISODIYOTI VA INTELLEKTUAL MULK: TIJORATLASHTIRISHNING BA'ZI HUQUQIY JIHATLARI VA MUAMMOLARI	210-216

Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o'g'li
ATOM ENERGIYASINI JOYLASHTIRISHNING XALQARO EKOLOGIK TALABLARI217-223

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna
OLIY TA'LIM MUASSALARIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI224-228

Sadullayeva Shahlo Azimbayevna, Parmankulov Farxodjon Nurali o'g'li
TYUTORLAR ISH JARAYONIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI
TATBIQ ETISH METODIKASI229-233

Pirimova Nargiza Adilovna
SPORT-TAYYORGARLIK MASHG'ULOTLARIDA BALANDLIKKA SAKROVCHI QIZLARNING
O'QUV-MASHG'ULOT JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH234-239

Tangirqulov Elmurod Aliyarovich
BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA ATROF-MUHITNI ASRASH ORQALI EKOLOGIK
TARBIYA BERISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING O'ZIGA XOS
XUSUSIYATLARI VA "YASHIL MAKON" MODULLARI240-244

Xayrov Rasim Zolimxon o'g'li
BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARINING KASBIY-METODIK TAYYORGARLIGINI
TAKOMILLASHTIRISHDA TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING QO'LLANILISHI245-258

Ahmadjonova Odina Anvarjon qizi
ZAMONAVIY TA'LIM MUHITIDA INGLIZ TILI DARSLARIDA STEAM TA'LIM
TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI: STEAM KOMPETENSIYALAR
TUSHUNCHASI259-265

Valieva Xolida
AJDODLAR MEROSI - INSONIYAT BOYLIGI266-271

Djumayeva Dildora Isroilovna
BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTRISHNING
PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI272-277

Davlatova Nilufar Vosiljonovna
TA'LIM-ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASINI KUCHAYTIRISHDA ZAMONAVIY TA'LIMNING
O'RNI VA MOLIALASHTIRISH MEXANIZMLARI278-285

Mamaraimova Zebo Shafokatovna
YUQORI SINIF O'QUVCHILARINI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK
TAMOYILLARI286-290

Turayev Yolqin Sherzod o'g'li
KATTA MAKTABGACHA TA'LIM YOSHDAGI BOLALARDA DALILY ASOSLASH KO'NIKMASINI
SHAKLLANTIRISH YO'LLARI291-295

Abdurasulova Shoirra Kushakovna
BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENTLILIGINI
INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH296-305

Sottarov Abduvali Umirqulovich
UMUMIY FIZIKA KURSINI O'QITISHDA NANOTEXNOLOGIYA FAN VA TEXNIKA SOHASI
SIFATIDA306-310

<i>Xushnazarova Ma'mura Nodirovna</i> VOLONTYORLIK FAOLIYATINIG IJTIMOIIY-PEDAGOGIK MUAMMOLARI	311-315
<i>Xushvaqtov Umar Norqobilovich</i> AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANIB O'QUVCHILARDA IMPERATIV TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA KOMPETENSIYANING RO'LI	316-320
<i>Alimqulova Ra'noxon Gulmirzayevna</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARIDA NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR	321-326
<i>No'monxonova Muattarxon Nosirxon qizi</i> BO'LAJAK TILSHUNOSLARDA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARKOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI	327-331
<i>Xalikov Faroxidin</i> TA'LIM TIZIMIDA TESTOLOGİYADAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH SAMARADORLIGI	332-339
<i>Abduvaxidov Xusan Abdukulovich</i> OLIY TA'LIM TALABALARIDA INNOVATSION YONDASHUV ORQALI KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH	340-345
<i>Якубова Нафиса Одилжановна</i> ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУССАСАЛАРИДА ЧИЗМАЧИЛИК ДАРСЛАРИДА ТАЛАБАЛАРНИ ИЖОДИЙ-КРЕАТИВ ФИКРЛАШГА ЎРГАТИШ МЕТОДИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	346-354
<i>Karimov Qayum Mamashayevich</i> TALABALARNI KOMPYUTERLI MATEMATIKA TIZIMLARINING GRAFIK IMKONIYATIDAN FOYDALANISH BO'YICHA BILIMINI OSHIRISH	355-360
<i>Yusupova Shoxista Alimjanovna</i> TO'GARAK MASHG'ULOTLARI ORQALI TASVIRIY SAN'AT FANIGA ASOSLANGAN XOLDA O'QUVCHILAR IJODIY QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	361-371
<i>Kasimov Oйбек Омилевич</i> СПОРТДА АХЛОҚИЙ ҚОЙДАЛАР ВА "FAIR PLAY" НОРМАЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ ...	372-378
<i>Abduraxmonov Akbar Abduxamidovich</i> MILLIYLIK VA UMUMINSONIYLIK TAMOIYILLARI UYG'UNLASHUVINING NAZARIY-METODOLOGIK JIHATLARI	379-386
<i>Фазлиддинов Шухрат Фахриддинович</i> ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЗАНЯТИЯХ ПРИ ИЗУЧЕНИИ КАТЕГОРИИ РОДА ГЛАГОЛА В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗАХ.....	387-394
<i>Jurayev Bobomurod Ramazonali o'g'li</i> TALABALARNING JISMONIY FAOLLIGINI OSHIRISH VA RIVOJLANTIRISH JARAYONINING SAMARADORLIK DARAJASI	395-400
<i>Eshbekova Gulabahor Zafarboyevna</i> МАКТАВГАЧА YOSHDAGI BOLALARNING YOZISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI	401-406

<i>Khidirova Malakhat Qazakhovna</i> ORGANIZATION AND EVALUATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS BASED ON EUTAGOGICAL APPROACHES	407-413
<i>Fayzullayeva Madina Abdumo'min qizi, Xolbo'tayeva Moxinur Temurboy qizi</i> MENEJMENT SOHASINI O'QITISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	414-420
<i>Achilov Nuriddin Abdugafforovich</i> AL-HAKIM AT-TERMIZIY TA'LIMOTINING ILMIY TADQIQI	421-426
<i>Norinov Muxammadyunus Usibjonovich</i> JAMIYAT TARAQQIYOTIDA BO'LAJAK MUHANDISLARNING KASBIY KOMPETENSIYALARINI TAKOMILLASHTIRISHNING AHAMIYATI	427-432
<i>Begimqulov Zarif Axmadovich</i> JISMONIY TARBIYA YO'RIQCHISINING IJTIMOYIY-MADANIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA MALAKA OSHIRISH JARAYONINING AHAMIYATI	433-438
<i>Izbosarova Zuxro Anatoliy qizi</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING KOMMUNIKATIV KO'NIKALARINI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGI	439-443
<i>Jumayev Sirojiddin Zafarovich</i> MOLEKULAR BIOLOGIYADAN OQSILLARNING AMINOKISLOTA TARKIBI VA AMINOKISLOTALARNING TASNIFI MAVZUSINI O'QITISHDA MASALA VA MASHQLARDAN FOYDALANISH	444-449
<i>Pulatova Muxabbat Egamberdiyevna</i> BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARIDA INNOVATSION KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	450-457
<i>Yuldashev Mengali Ziyaduloyevich</i> BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARIDA MUSTAQIL ISHLASH KOMPITENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH	458-463

13.00.00– Педагогика фанлари

Davlatova Nilufar Vosiljonovna
Namangan Davlat Universiteti tayanch doktoranti

**TA'LIM-ISHLAB CHIQRARISH INTEGRATSIYASINI KUCHAYTIRISHDA ZAMONAVIY
TA'LIMNING O'RNI VA MOLIYALASHTIRISH MEKANIZMLARI**

Annotatsiya. Bugungi kunda jahonda kechayotgan globallashuv va texnologik qurollanish bosqichida sifatli ta'limga, uning natijasida yuqori bilimli, intellektual salohiyatli, xalqaro maydonlarda raqobatbardosh kadrlarga talab ortib bormoqda. Ushbu maqolada rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimi va ularni moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlari va mexanizmlarini o'rganish asosida O'zbekiston zamonaviy ta'lim tizimi samaradorligini oshirish hamda ta'lim-ishlab chiqarish integratsiyasini jadallashtirishga qaratilgan xulosa va tavsiyalar shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim texnologiyalari, oliy ta'lim, daromad, budjet, budjetdan tashqari mablag'lar, moliyalashtirish, innovatsiya, metod, ta'lim, mexanizm, ta'lim andozalari, xorij ta'lim tizimi, zamonaviy ta'lim, investitsiyalar.

Davlatova Nilufar Vosiljonovna
doctoral student of Namangan State University

**ROLE AND FINANCING MECHANISMS OF MODERN EDUCATION IN STRENGTHENING
EDUCATIONAL-PRODUCTION INTEGRATION**

Annotation. At the stage of globalization and technological rearmament in the world today, the demand for quality education, as a result of which highly educated, intellectual potential, competitive personnel in international fields is growing. In this article, based on the study of the educational system of developed countries and the specifics and mechanisms of their financing, conclusions and recommendations are formulated aimed at improving the effectiveness of the modern educational system of Uzbekistan and accelerating the integration of education and production.

Keywords: educational technology, higher education, income, budget, extra-budgetary funds, financing, innovation, method, education, mechanism, educational templates, foreign education system, modern education, investments.

Давлетова Нилуфар Восильжоновна
Базовый докторант Наманганского
государственного университета

**РОЛЬ И МЕХАНИЗМЫ ФИНАНСИРОВАНИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ В
УСИЛЕНИИ ИНТЕГРАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ И ПРОИЗВОДСТВА**

Аннотация. Сегодня в мире на этапе глобализации и технологического перевооружения растет спрос на качественное образование, в результате которого высокообразованные, интеллектуально одаренные, конкурентоспособные на международной арене кадры. В данной статье на основе изучения особенностей и механизмов системы образования развитых стран и их финансирования сформулированы выводы и рекомендации, направленные на повышение эффективности современной системы образования Узбекистана и ускорение образовательно-производственной интеграции.

Ключевые слова: образовательные технологии, высшее образование, доходы, бюджет, внебюджетные фонды, финансирование, инновации, метод, образование, механизм, образовательные шаблоны, зарубежная система образования, современное образование, инвестиции.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V3I12.2Y2023N43>

Kirish. O‘zbekiston Davlat mustaqilligiga erishib, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish va bozor iqtisodiyotiga o‘tishning o‘ziga xos yo‘lini tanlab olishi barcha tarmoq va sohalarda qator chora-tadbirlarni amalga oshirishni talab qildi. Birgina ta‘lim tizimini olaylik. Bugun ta‘lim inson uchun yangi texnologiyalarni hayotga tatbiq etishning muhim omillaridan biriga aylandi.

Ayniqsa, jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashib borayotgan O‘zbekiston uchun ta‘lim va kadrlar tayyorlash tizimini shakllanayotgan bozor, shu jumladan, mehnat bozori talablariga moslashtirish hamda mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish maqsadlari va vazifalariga muvofiqlashtirishni hayotning o‘zi taqozo etdi. Mazkur vazifalarning ijrosi oliy ta‘lim tizimida ham ma‘lum o‘zgarishlarni amalga oshirish, islohotlarning mustahkam moliyaviy ta‘minot tizimini samarali boshqarishni yanada takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirdi. Bu esa mamlakatimizdagi ta‘lim muassasalari, ayniqsa oliy ta‘lim muassasalari oldiga ulkan vazifalarni qo‘yadi. Bunday vazifalarni amalga oshirish esa albatta vaqt va katta mablag‘ni talab etadi.

“Investitsiya kiritmasdan turib, modernizatsiya ham yangilanish ham qilib bo‘lmaydi” bu gapning yaqqol isbotini ayrim mamlakatlar ta‘lim tizimida ko‘rishimiz mumkin. Xususan Fransiya, Yaponiya, Germaniya va AQShda fan, texnika, ishlab-chiqarish, xizmat ko‘rsatish va boshqa sohalar shu darajada rivojlanganki, bu nafaqat shu mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy sharoitini rivojlanishiga, balki ularni dunyo mamlakatlari o‘rtasida tutgan nufuzini oshirishga, eksport salohiyatini ko‘tarishga hamda milliy valyutasini xalqaro savdoda keng qo‘llanilishiga zamin yaratmoqda.

Adabiyotlar sharhi. Ta‘lim texnologiyasi ko‘p qirrali hodisadir: bugungi kunda ta‘lim muassasalari nazariyasi va amaliyotida katta ta‘lim jarayonining turli xil variantlari. Har bir muallif va ijrochi pedagogik jarayonga o‘ziga xos, individual narsalarni olib keladi, shuning uchun ular har bir muallifning o‘ziga xos texnologiyasiga ega ekanligini aytishadi [1].

Ta‘lim tizimi yangi bosqichga ko‘tarilganligi sababli talabalarning fikr darajasi kengaymoqda, axborot olish imkoniyatlari osonlashmoqda, bunday sharoitda dars jarayonlarida innovatsion texnologiyalardan foydalanmaslik talabalarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini va dars samaradorligini pasaytirib yuboradi. Ta‘lim jarayonida pedagogning kasbiy mahorati, o‘z kasbiga puxta yondoshgan holda darslarni tashkil etishi bo‘lajak yosh kadrlarning ko‘nikma va malakalarini shakllantirishiga o‘zining ijobiy ta‘sirini ko‘rsatadi [2].

Bugungi kunda axborot ko‘lami juda kengaydi. Agar o‘qituvchi o‘z ustida ishlamasa avvalgi o‘rgangan bilimlari yetarli bo‘lmay qoldi. Dars mavzularini kundalik hayotdagi keskin voqealar bilan bo‘g‘lab o‘tilsa, turli innovatsion texnologiyalardan foydalanilsa dars esda qolishiga erishilishi mumkin. O‘qituvchi o‘quvchilarga innovatsion usullardan foydalanib, o‘tilyotgan mavzularga mos holda dars mashg‘ulotlarini tashkil etishi zarur [3].

Innovatsiya so‘zi (inglizcha) yangilik kiritish, yangilik degan ma‘noni ifodalaydi, texnologiya esa yunoncha “texnos” – san‘at, mahorat va “logos” — fan so‘zlaridan olinib innovatsion texnologiya ta‘lim-tarbiya shakllari, metodlari va usullariga yangicha yondoshish degan ma‘noni bildiradi. Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon, o‘zgarishlar kiritishdir [4].

Pedagogik innovatsiya - pedagogik faoliyatda yangilik, ta'lim va tarbiya mazmuni va texnologiyalar samaradorligini oshirish hisoblanadi. Shunday qilib, innovatsion jarayon pedagogik faoliyatning mazmuni va tashkil etilishini rivojlantirishdan iborat. Umuman olganda, innovatsion jarayon deganda innovatsiyalarni yaratish, ishlab chiqish, foydalanish va tarqatish bo'yicha kompleks faoliyat tushuniladi. Innovatsiyalar qaysi mezon bo'yicha bo'linishiga qarab turli xil turlari mavjud [5].

Ta'lim tizimini rivojlantirishda innovatsion jarayonlar quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi: yangi ta'lim mazmunini shakllantirish, yangi pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etish, yangi turdagi ta'lim muassasalarini yaratish. Bundan tashqari, bir qator ta'lim muassasalarining professor-o'qituvchilari pedagogik fikr tarixiga aylangan yangiliklarni amaliyotga joriy etish bilan shug'ullanmoqda [6].

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot metodi sifatida mavzuni to'liq yoritib berish maqsadida tahliliy jadval, taqqoslash nazariyasi hamda rivojlangan mamlakatlarning ta'lim texnologiyalari tahlil qilingan.

Tahlil va natijalar. Ta'lim jarayoniga, jumladan, umumjahon manfaati va inson salohiyatini maksimal darajada rivojlantirishga kengroq qarash zarur. Jahon iqtisodiyotining ob'ektiv haqiqati shundaki, Yaponiya tomonidan moliyalashtirilgan sport avtomobili Italiyada ishlab chiqilgan, Meksika, Fransiyada yig'ilgan va AQShda ishlab chiqilgan yuqori aniqlikdagi elektron komponentlardan foydalanadi. Hozirda bir mamlakatga tegishli mahsulotlar va texnologiyalarning vaqti tugadi va xuddi shu jihat korporatsiyalar va umuman sanoat uchun ham amal qiladi. Bunday holatda millatning asosiy boyligi fuqarolarning malakasi va ijodiy salohiyatiga borib taqaladi.

Ayniqsa, aholi soni va uning ehtiyojlari ortib borayotgan hozirgi zamonda inson kapitaliga investitsiya qilish, ya'ni mamlakat ta'lim tizimi sifatini oshirish va moliyalashtirish dolzarb masalalardan biriga aylanmoqda [7].

O'tgan chorak asr davomida O'zbekiston ta'lim tizimi shaklan va mazmunan o'zgardi. Xususan, mamlakatda ikki bosqichli majburiy ta'lim joriy etildi, ta'limning keyingi bosqichlari hisoblangan oliy ta'lim tizimida o'quv rejalar, fan dasturlari va o'quv adabiyotlari tubdan yangilandi, katta ilmiy-izlanuvchi xodim va mustaqil tadqiqotchi instituti tashkil etildi. Ular shakli va shamoyili jihatidan dunyoning rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimi va xalqaro ta'lim andozalariga to'liq javob beradi, navbatdagi asosiy vazifalardan biri mazkur institutlarning mazmun jihatidan zamonaviy talablar darajasiga chiqarish hisoblanadi. Albatta, bu ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning samaradorligini yanada oshirish va katta miqdorda moliyaviy mablag'larni talab etadi.

Shuni alohida qayd etish lozimki, O'zbekistonda ta'lim tizimini moliyalashtirish borasida juda katta tajriba to'plangan, bu albatta o'zining tegishli samarasini bermoqda. Shunga qaramasdan, bizning fikrimizcha, bu borada ayrim rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimi va ularni moliyalashtirishning ijobiy va maqbul jihatlarni mamlakatimiz ta'lim tizimida qo'llash yuzasidan xulosalar ishlab chiqish foydadan holi bo'lmaydi.

Ma'lumki, 1990 yildan boshlab Yevropa va rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimida bir necha yo'nalishlar bo'yicha isloh qilish ishlari boshlandi. Xususan, oliy ta'lim muassasalariga xarajatlarni amalga oshirish va ularni boshqarishda qator mustaqilliklar berildi, bundan tashqari har bir ta'lim muassasi oldiga uzoq muddatga mo'ljallangan rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish va uni amaliyotga tatbiq etish vazifasi qo'yildi. Maqolada ularning ayrimlari, ya'ni

Fransiya, Yaponiya, Germaniya va AQSh ta'lim tizimi va ularni moliyalashtirishning asosiy jihatlari va o'ziga xos xususiyatlari atroficha o'ganilgan.

Fransiyada oliy ta'lim tizimi tarkibiga 87 ta universitet kiritilgan bo'lib, ularning uchta milliy politexnika universiteti, beshta nodavlat katolik institutlaridir. Mamlakat universitetlari tarkibida bir necha institutlar (113 ta texnologik, 66 ta mutaxassislik (kollejar), 30 pedagogik) tashkil etilgan.

Fransiyada oliy ta'lim tizimi faoliyatini boshqarish vazifasi Milliy o'qitish, oliy ta'lim va fan vazirligi zimmasiga yuklatilgan. Bundan tashqari mutaxassislik oliy ta'lim muassasalari ushbu vazirlikdan tashqari tegishli yo'nalishi bo'yicha vazirliklarga ham hisobdor hisoblanadi, o'quv muassasalari asosan mamlakat budjeti hisobidan moliyalashtiriladi. Fransiyada ta'lim tizimiga qilinayotgan xarajatlar mamlakat YaIMga nisbatan 1,1 foizni tashkil etib, uning 1,0 foizi davlat hissasiga, qolgan qismi 0,1 foiz xususiy homiylik hissasiga to'g'ri keladi. Shunga ko'ra, Fransiyada ta'lim bepul hisoblanadi, biroq davlat budjeti va homiylik hisobidan shakllantirilgan mablag'lar pedagog-xodimlarning ish haqi va moliyaviy qo'llab quvvatlash maqsadlariga sarflanib, talabalar turar joy va ovqatlanish (270-600 yevro), shuningdek institut shaharchasi infratuzilmasi uchun (130-700 yevro) o'z hisobidan xarajat qiladi [8].

Yaponiya oliy tizimi 600 ga yaqin oliy ta'lim muassasalarini o'z tarkibiga oladi, ularning 425 taga yaqini xususiy ta'lim muassasalari hisoblanadi. Ayni paytda mazkur oliy ta'lim muassasalarida 2,5 mlndan ortiq talaba tahsil olishmoqda. Davlatga qarashli bo'lgan Tokio, Kioto i Osaki hamda xususiy hisoblangan Tyuo, Nixon, Meydzi, Tokay, Vaseda va Kansay oliy ta'lim muassasalariga talab juda yuqoridir. Mamlakatda aholining 42 foizi oliy ma'lumotli hisoblanadi. Mamlakatdagi barcha universitetlar talabalarni to'lov kontrakt asosida o'qitishadi, universitetlarning reytingi va nufuzi hamda mutaxassisliklariga qarab to'rt yillik o'qish xarajati o'rtacha 80-100 ming AQSh dollarini tashkil etadi. Universitetlarga kirish imtihonlari uchun to'lov summalari alohida amalga oshiriladi.

Keyingi yillarda Yaponiya oliy ta'lim tizimida o'qish va ta'lim berish sifati pasayish tendensiyasiga ega bo'lgan, chunki talabalar to'lov kontraktini to'lagandan so'ng o'zlarini o'qiganday, pedagog-xodimlar esa ularni o'qitayotganday ko'rsatishadi. Bu albatta, mamlakat rahabriyatini qattiq tashvishga solmoqda, buning oldini olish maqsadida qator strategik rejalar qabul qilinmoqda, biroq ular tegishli samara bermayapti.

Bitiruvchilarga ish beruvchi korporatsiya va kompaniyalar oliy ta'lim diplomining mamlakatdagi reytingi va nufuziga e'tibor berishadi, chunki mamlakatda mehnat bozori tizimi yaxshi rivojlanmagan, shu bois ham ishga kirishni istagan bitiruvchilar ish beruvchilarning o'z faoliyati bilan bog'liq maxsus kurs va imtihondan o'tishi talab etiladi [9].

Germaniyada 345 ta oliy ta'lim muassasasi bo'lib, ularning 98 foizi davlat tasarrufida faoliyat yuritadi. Mazkur oliy ta'lim muassasalarida 2 mlnga yaqin talabalar tahsil oladi. Xususiy ta'lim muassasalari belgilangan tartibda davlat ro'yxatidan o'tib tegishli litsenziya olishi shart hisoblanadi.

Davlat tasarrufidagi oliy ta'lim muassasalarida o'qitish mamlakat va hatto xorij fuqarolariga tekinga amalga oshiriladi. Mamlakat oliy ta'lim tizimiga yo'naltirilayotgan moliyaviy mablag'lar yirik summani tashkil etadi (YaIMning 5,5 foizi, O'zbekistonda ushbu ko'rsatkich 12,5 foiz). Moliyalashtirish uchun sarflanayotgan mablag'lar asosan Yer (viloyat) ma'muriyati budjet xarajatlari hisobidan amalga oshiriladi.

Oliygoxda o'qitiladigan o'quv qo'llanmalar va darsliklar ro'yxati ta'lim bo'yicha mas'ul vazirlik tomonidan aniqlanadi va tasdiqlab beriladi. Mamlakatdagi oliy ta'lim muassasi qaysi Yer ma'muriyatida joylashgan bo'lsa, Federal qonunlar doirasida tayyorlangan o'sha hududning qonun va me'yoriy hujjatlari asosida faoliyatini tashkil etadi.

Abiturent Abitur dasturi bo'yicha imtihonidan yetarli ballni yiqqandan so'ng oliy ta'lim muassasiga qabul qilinadi, ayrim oliygoxlar bundan tashqari qo'shimcha imtihonlarni ham tashkil etadi. Masalan, tibbiyot va iqtisodiyot oliygoxlarida ushbu amaliyot joriy etilgan.

Germaniyada talaba o'quv kurslarini tanlash imkoniyati va huquqiga egadir, bu ularning kelgusida tadqiqot yo'nalishidan borishi yoki amaliyotda ishlashi bilan bog'liqdir. Har bir semestr ma'ruza darslari va ma'ruzasiz darslarga bo'linadi, semestrning ma'ruzasiz qismida talaba mustaqil ravishda ilmiy-tadqiqot ishlari bilan shug'ullanadi. Mamlakat oliy ta'limini moliyalashtirishning o'ziga xos va muhim ahamiyatga ega bo'lgan jihati shundaki, ajratilayotgan mablag'ning (YaIMga nisbatan 2,48 foizi) asosiy qismi aynan ilmiy-tadqiqot ishlari bilan shug'ullanayotgan talabalarning xarajatlarini qoplashga yo'naltiriladi. Agar talabaning ilmiy-tadqiqot ishlari bilan shug'ullanish niyati bo'lmasa mutaxassislik tayyorlaydigan oliy ta'lim muassasiga kiradi, ushbu oliy ta'lim muassasalarida o'qish bevosita korxon va tashkilotlarning amaliy faoliyati bilan uzviy bog'liqlikda olib boriladi [10].

Amerika Qo'shma Shtatlarida barcha ta'lim shakllari, shuningdek oliy ta'lim tizimi markazlashmagan holda faoliyat yuritadi. Mamlakatdagi shtatlar ma'muriyati shtatning ijtimoiy-iqtisodiy manfaatlaridan kelib chiqqan holda hududda joylashgan oliy ta'lim muassasalarida o'qish va o'qitish tizimi bilan bog'liq siyosatni mustaqil holda belgilaydilar. Shtatning ta'lim departamenti oliy ta'lim jarayonini mamlakat siyosatiga muvofiq kelishini nazorat qilib boradilar, Federal ta'lim Departamenti mamlakat oliy ta'lim muassasalarida ta'limni tashkil etishning ustuvor yo'nalishlarini belgilab beradi, ushbu yo'nalishlar mamlakat Kongressida muhokama etilgandan so'ng moliyalashtirish tartibi va miqdori yuzasidan qonun loyihasi qabul qilinadi.

Ta'lim Departamenti moliyalashtirish jarayoni va mablag'larning samarali foydalanish ustidan nazoratni amalga oshiradi. AQShda 2002 yilda qabul qilingan ilmiy-tadqiqot yo'nalishini rivojlantirish bo'yicha dasturga asosan xususiy oliy ta'lim muassasalarining umumiy xarajatlarining 10 foizgacha bo'lgan qismi davlat budjeti hisobidan moliyalashtiriladi.

AQShda ta'lim krediti joriy etilgan bo'lib, ushbu kreditlar ta'limni moliyalashtiriladigan jami summasining 30 foizdan ko'pini tashkil etadi. Talaba institutni tugatgandan so'ng uch yil davomida kreditning asosiy summasi va unga hisoblangan foizni bankka qaytaradi, agar talaba o'qish uchun to'lovni o'z hisobidan to'lasa universitet to'lov summasining 24 foizini to'lashga yordam beradi. AQSh oliy ta'lim tizimini moliyashtirishning 15 foizdan ko'prog'i xususiy xomiylar va grantlar hisobiga to'g'ri keladi, 20 foizi esa boshqa manbalar hisobidan shakllantiriladi.

AQShda 2500 yaqin universitet va kollejlar mavjud bo'lib, ularning asosiy qismi xususiy ta'lim muassasalari hisoblanadi. Mamlakatda davlat univesritetlari juda kam bo'lib, har bir shtatga bittadan davlat universiteti va bir necha kollej to'g'ri keladi. Davlat universiteti va kollejlari 36 foiz shtat budjetidan, 11 foizi federal budjetdan, 4 foizi mahalliy budjetdan, 18 foizi talabalar to'lov-shartnomalaridan, 5 foizi homiylar va grantlar, qolgan 26 foiz boshqa moliyaviy manbalar hisobidan moliyalashtiriladi.

AQSh oliy ta'lim muassasalarida 15 mlndan ortiq talaba tahsil oladi, ularning 600 mingdan ortig'i xorijiy talabalar hisoblanadi. AQSh oliy tizimida talaba ta'lim dasturi va o'quv predmetlarini mustaqil tanlash huquqiga ega, bundan tashqari amerika ta'lim tizimi amaliyotga yo'naltirilgan bo'lib, o'qish jarayoni ishlab chiqarish bilan bevosita bog'liq holda amalga oshiriladi. Bu AQSh ta'lim tizimining juda katta ustuvorligi bo'lib, dunyoning hech bir mamlakatida ta'limning amaliyot bilan bu qadar bog'liqligi mavjud emas. Universitetlar o'zlarining qabul kvotalarini kompaniya, korporatsiya va firmalarning buyurtmalariga asosan shakllantiradi, o'z navbatida buyurtmachilar, asosan xususiy universitet va kollejlarni yetarli darajada moliyalashtirish majburiyatini oladilar [11].

O'zbekistonda 212 ta oliy ta'lim muassasasi bo'lib, ulardan xususiy OTMLar 96 tani tashkil etmoqda. Davlat budjeti tomonidan 2022 yilda Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligiga 4,1 trln. so'm ajratiladi. Bu mablag' 2021 yilda 2,9 trln so'mni tashkil etgan. 2023 yilda esa oliy ta'limga 5,2 trln so'm ajratilgan bo'lib, o'tgan yilga nisbatan 1,1 trln. ko'proq mablag' sarflanganini ko'rishimiz mumkin.

Zero, Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev Miromonovich ta'kidlaganidek "Ta'lim sifatini oshirish – Yangi O'zbekiston taraqqiyotining yakkayu yagona to'g'ri yo'lidir" [12].

1-jadval

Ta'lim tizimiga yo'naltirilgan mablag'lar [13]

Tashkilotlar	2021	2022
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi	2,9 trln. so'm	4,1 trln. so'm
Xalq ta'limi vazirligi	22,1 trln. so'm	25,8 trln. so'm
Maktabgacha ta'lim vazirligi	6,5 trln. so'm	6,5 trln. so'm
Yoshlar ishlari agentligi	317,9 6,5 mlrd. so'm	212 6,5 mlrd. so'm
El-yurt umidi jamg'armasi	140,6 mlrd. so'm	170 mlrd. so'm
Yoshlarning xalqaro "IT" sertifikatlarini olish xarajatlarining bir qismini qoplash xarajatlari	-	4,7 mlrd. so'm
Jami	31,5 trln. 458 mlrd. so'm	36,4 trln. 387,7 mlrd. so'm

Butun dunyodagi OTMLardagi o'zgarishlarni boshqaradigan kuchlardan ustun turish uchun texnologiya tobora ko'proq innovatsion, tejamkor yechimlar bilan bog'lanmoqda. Zamonaviy texnologiyaga asoslangan ta'lim vositalarini puxta pedagogik amaliyotlar bilan uyg'unlashtirish talabalarga ham, umuman universitetlarga ham foyda keltirishi mumkin, ammo bu ta'lim ekotizimida katta o'zgarishlarga olib keladi.

Xulosa va takliflar. Xorijiy mamlakatlar ta'lim tizimi va ularni moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish asosida quyidagi xulosalarni va takliflarni shakllantirishga muvaffaq bo'ldik:

-oliy ta'lim tizimini moliyalashtirish geografiyasini yanada kengaytirish maqsadida qabul kvotalarini tasdiqlashda xususiy va aksiyadorlik shaklida faoliyat yuritayotgan kompaniya va firmalarning talablarini e'tiborga olish maqsadga muvofiq. Xususan, ularga oliy ta'lim tizimiga bevosita buyurtma berish hamda mutaxassislarni tayyorlash uchun zarur

bo'lgan pul mablag'larini oliy ta'lim muassasasiga to'lash va bitiruvchi mutaxassisni zamonaviy talablar asosida bilim olganligi bo'yicha talab qilish huquqini berish lozim;

- talabalarni o'qish jarayonida mustaqil va amaliy ishlashi yuzasidan majburiyatini oshirish maqsadida mutaxassislik fanlar boshlangan davrdan boshlab o'z mutaxassisligi bo'yicha tegishli muassasa yoki firmalarga rasman biriktirib qo'yish lozim, bu masalani amalga oshirish uchun manfaatdor muassasalar darajasidagi tegishli me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish lozim;

-talabalar o'qish jarayonida sababsiz qoldirgan darslarini, shuningdek yakuniy sinov natijalaridan o'taolmagan hollarda darslarni va yakuniy nazoratni qayta topishirish uchun moliyaviy jarima to'lash amaliyotini joriy etish maqsadga muvofiq;

-rivojlangan mamlakatlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining asosida ta'lim tizimining mulkchilik shakli va moliyalashtirish tartibi muhim omil bo'lib hisoblanadi;

-O'zbekiston ta'lim tizimi mulkchilik shakli va moliyalashtirish jihatidan Germaniya mamlakatining juda yaqindir, biroq moliyalashtirish mamlakat YalMga nisbatan ancha yuqori darajani tashkil etadi;

-oliy ta'lim tizimida mutaxassislik fanlardan dars berayotgan pedagog-xodimlar mutaxassislikka oid muassasalarda amaliyotdan o'tishi lozim. Buning uchun oliy ta'lim muassasi va real sektorlagi muassasa o'rtasida tuzilgan shartnomaga asosan pedagog – xodim darsdan so'ng haftada ikki marta o'z mutaxassisligi bo'yicha amaliyotni o'rganishi zarur;

- talabaga mutaxassislik fanlardan dars o'tilgan davrdan boshlab ularning mustaqil ta'lim soatlarini ishga oluvchi muassasada bajarishini yo'lga qo'yish zarur;

- O'zbekiston ta'lim tizimiga ajratilayotgan moliyaviy mablag'lar samaradorligini oshirish uchun ta'lim va ishlab chiqarish o'rtasidagi bog'liqlikni chuqurlashtirish lozim, bu borada AQSh ta'lim tizimida yo'lga qo'yilgan amaliyotni ijobiy jihatlarini mamlakatimiz ta'lim tizimida qo'llash mumkin.

Albatta, yuqorida keltirilgan tavsiyalarni amaliyotga joriy etish mamlakatimiz ta'lim tizimini tartibga soluvchi ayrim qonunchilik va me'yoriy hujjatlarga qo'shimcha va o'zgartirishlarni hamda vaqtini talab etadi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston ta'lim tizimi va uni moliyalashtirish tartibi va hajmi dunyoning eng rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimidan kam emas, asosiy masala ushbu mablag'lardan samarali foydalanish maqsadida ta'limni ishlab chiqarishga yanada yaqinlashtirish va zamonaviy talablarga javob beradigan bilimdon, zukko va sifatli mutaxassislarni tayyorlash lozim.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Бордовская Н.В., Жебровская О.О., Бродская И.М. Современные образовательные технологии. – 2013.
2. Ожерельева Т.А. Информационное моделирование в образовательных технологиях //Международный журнал экспериментального образования. – 2016. – №. 3-2. – С. 214-218.
3. Ильченко О. Стандартизация новых образовательных технологий //Высшее образование в России. – 2006. – №. 4. – С. 42-46.

4. Абрамов С.А. Использование современных образовательных технологий в процессе организации дополнительного профессионального педагогического образования //Оргкомитет. – 2023. – С. 5.
5. Новикова А. А. Исследование влияния современных образовательных технологий на формирование когнитивной компетентности обучающихся //Science for Education Today. – 2023. – Т. 13. – №. 2. – С. 57-75.
6. Xolilla Sariyevich Xolmuratov va boshqalar. Ta’lim jarayonida innovatsion texnologiyalar. “Science and Education” Scientific Journal / ISSN 2181-0842. January 2022 / Volume 3 Issue 1.
7. Ивашковский С.Н. Макроэкономика. –М.: Дело, 2002. –С.364.
8. The rising role and relevance of private higher education in Europe. UNESCO-CEPES. 2012. P. 648; 2. Всемирный доклад по образованию 2012. Сравнение мировой статистики в области образования. ЮНЕСКО. 2012. Стр. 114-121.
9. Eurydice (2013). Higher Education Governance in Europe. Policies, structures, funding and academic. Источник: ОЭСР. См. Приложение 3. (www.oecd.org/edu/eag).
10. The rising role and relevance of private higher education in Europe. UNESCO-CEPES. 2012. P. 648; 2. Всемирный доклад по образованию 2012. Сравнение мировой статистики в области образования. ЮНЕСКО. 2012. Стр. 502-512.
11. Digest of Education Statistics, 1998. National Center for Education Statistics. Voluntary support for institutions of higher education, by source and purpose of support: 1959-60 to 1995-96 Table 341.
12. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis va O‘zbekiston xalqiga Murojaatnomasi 2022-yil 20-dekabr – (<https://lex.uz/uz/docs/-6371092>)
13. Kun.uz rasmiy veb sayti ma’lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi – (<https://kun.uz/uz>)

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/2 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).